

Nr 10.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 april 1912 kl. 1 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten af bestämmelsen för inneslutning i mörk cell.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 187, som hänvisats till behandling af dess andra tillfälliga utskott, har herr *Persson* i Norrköping, med instämmande af herr *Lindberg*, yrkat, att Riksdagen må besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t ville ur instruktion för fångvårdsstyrelsen och fångstaten borttaga straffbestämmelsen om inneslutning i mörk cell. *Motionen.*

I afseende å den närmare motiveringen för nämnda framställning har motionären hänvisat till motionen nr 186.

I Kungl. Maj:ts instruktion för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten den 16 december 1910 stadgas i 51 §, att fånge, som bryter mot anbefalld ordning, må tillrättavisas med förlust af sysselsättning under högst trettio dagar eller med hårdt nattläger under högst åtta dagar eller med inneslutning i mörk cell likaledes under högst åtta dagar. I svårare fall må, efter inhämtande af fängelseläkarens yttrande, manliga fångar, som undergå straffarbete eller tvångsarbete, bestraffas med prygel till ett antal af högst fyrtio. Vidare bestämes i fråga om inneslutning i mörk cell, att sådant straff ej må tillämpas, utan att läkarens förklaring inhämtats, att hinder därför med hänsyn till fångens hälsotillstånd ej möter. *Utskottet.*

I skrifvelse till Kungl. Maj:t den 20 april 1911 har Riksdagens justitieombudsman ifrågasatt, huruvida bestämmelsen i 51 § af instruktionen för fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten, enligt hvilken fånge kunde tillrättavisas med inneslutning i mörk cell under åtta dagar *i rad*, kunde anses stå i öfverensstämmelse med humanitetens fordringar.

Kungl. fängvårdsstyrelsen, som anbefallts att i anledning af justitieombudsmannens framställning afgifva utlåtande, har i skrifvelse till Kungl. Maj:t anfört bl. a.: Inom ett fängelse måste först och främst, framför allt annat, disciplinen upprätthållas och medel härtill måste finnas af sådan beskaffenhet, att en eller annan utomstående, som ej lärt sig inse nödvändigheten häraf, möjligen kunde anse dem inhumana. Styrelsen hade i förevarande fråga inhämtat yttrande af professorn i fysiologi vid karolinska medikokirurgiska institutet Johan Erik Johansson, hvilken, enligt hvad ett i afskrift bilagdt intyg utvisade, satt sig i förbindelse med specialister å ögonsjukdomarnas och hygienens område. Af intyget framginge, att något fall ej vore af dem kändt, då permanent skada i följd af vistelse i mörkt rum under ifrågavarande tid uppkommit, om ock denna straffform, såsom hvarje annan, kunde utöfva en allmänt försvagande verkan. Då enligt styrelsens åsikt bestraffningen af mörk cell i högst åtta dagar å rad icke kunde innebära våda för hälsan, hemställde styrelsen, att justitieombudsmannens ifrågavarande framställning icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

Kungl. medicinalstyrelsen, som jämväl anbefallts att i ärendet inkomma med yttrande, har i afgifvet utlåtande förklarar, att då medicinalstyrelsen icke hade sig bekant, att — med den tillämpning, som ifrågavarande straffform för närvarande torde äga å fängvårdsanstalterna — något fall förekommit, där genom straffet permanent skada för hälsa uppstått, ansåge sig styrelsen för sin del icke hafva anledning att ur hälsosynpunkt yrka ändring i nu ifrågavarande straffbestämmelser, därest det från andra synpunkter ansåges af större vikt, att desamma bibehölles.

I anledning af kungl. fängvårdsstyrelsens och kungl. medicinalstyrelsens yttrande har justitieombudsmannen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 30 september 1911 bemött de i yttrandena mot ifrågavarande framställning gjorda invändningar. Justitieombudsmannen åberopar därvid ett af t. f. öfverläkaren vid Stockholms hospital Harald Fröderström afgifvet utlåtande.

I detta utlåtande yttras följande:

»Erfarenheten synes tala för, att friska och normalt motståndskraftiga individer i regel uthärda det gängse mörkcellstraffet utan att däraf taga bestående skada. De lindriga och tillfälliga retningsfenomenen från hjärnans syncentra, som därunder nästan alltid yppa sig till följd af dags-

ljusets långvariga utestängande, kunna icke betraktas som sjukliga symptom enligt vanlig uppfattning.

Ganska ofta stegras emellertid dessa obehag under de första straffdygnet till utpräglade syn- och hörselvillor, som försätta den fängslade i ett orostillstånd med hjärtklappning och ångestsensationer; dessa abnorma symptom från nervsystemet, hvilka jag som militärläkare upprepade gånger varit i tillfälle att konstatera, bruka dock upphöra under de ljusa mellandagarna eller efter straffets uttjänande och föranleda sällan ett ingripande från läkarens sida.

Hos tvenne af mig iakttagna militärer, hvilka före interneringen i mörk cell icke företedde några sjukdomssymptom, utbröt under första resp. andra straffdygnet en häftig akut sinnessjukdom, som på grund af därmed förenade hallucinationer, ångestkänslor och själfanklagelser ledde till själfmordsförsök i cellen; i bägge dessa fall, hvilka föranledde sjukhusvård, kunde sedermera genom efterfrågningar påvisas befintligheten af sjukliga anlag, hvilka dock direkt *framkallats* genom det ådömda straffets beskaffenhet. I ett tredje fall, som jag lärt känna genom offentliga handlingar, förvandlades mörkcellstraffet efter ett dygn till ljus arrest, enär den fängslade röjt så stark 'mörkrädsla', att läkaren förklarade honom ur stånd att aftjäna återstoden af de ådömda åtta dagarna.

Dessa erfarenheter gälla uteslutande mörkcellstraff, ådömda enligt *krigslagarna*. Att lagstiftaren räknat med särskild hälsovädslighet af ifrågavarande straff framgår tydligt däraf, att enligt disciplinstadgan för krigsmakten (af 1907) sträng arrest är den *enda* straffart, angående hvilken föreskrifves, att läkares yttrande bör inhämtas, om fara för den straffskyldiges hälsa genom straffets aftjänande anses föreligga. Denna uppfattning bestyrkes ytterligare däraf, att det i forna tider permanenta mörkcellstraffet *mildrats* genom ljusa mellandagar. Till jämförelse må anföras, att enligt den tyska militärstraffrätten (af 1872) de ljusa dagarna *medräknas* i det utmätta mörkcellstraffet, och att i *hvarje* fall läkarundersökning skall föregå internering.

Då inspärning i mörk cell beröfvar kroppen en viktig kraftkälla och upphäfver synorganets förnämsta verksamhet, hvarigenom hjärnan försättes i ett abnormt funktionstillstånd, måste denna straffart skäligen anses lika hälsovädslig som *svältstraffet* (vatten och bröd), hvilket hos oss redan blifvit afskaffadt såsom stridande mot nutida rättsuppfattning, oaktadt de flesta individer otvifvelaktigt utan permanent skada kunna uthärda åtta dygns svältkost.

Ehuru jag icke äger kännedom om något fall af psykisk eller annan rubbning, framkalladt genom mörkcellstraff inom fängelserna, synes det mig

dock sannolikt, att en dylik straffform, tillämpad under åtta (eller flera) dygn *utan afbrott*, måste i ännu högre grad vara vådlig för den fängslades psykiska hälsa, desto mera som abnorma anlag äro ojämförligt mycket vanligare bland de å straffanstalterna internerade än annorstädes; då dessa individer under inflytande af sin abnorma sinnesbeskaffenhet, som under nuvarande förhållanden sällan konstateras, ofta begå sådana förseelser, hvilka föranleda extra judiciella bestraffningsåtgärder, så torde den faran ligga nära till hands, att en hälsovådlig straffart bringar dessa individers anlag till definitivt utbrott och därigenom invalidiserar dem för all framtid.»

På grund af justitieombudsmannens ofvanberörda framställning har Kungl. Maj:t genom kungl. kungörelsen den 10 november 1911 vidtagit sådan ändring i 51 § af gällande instruktion för fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten, att, där inneslutning i mörk cell ålagts för längre tid än tre dagar, efter hvar tredje dag afbrott i bestraffningen skall ske under en dag.

Nu ifrågavarande motion afser emellertid att helt och hållet borttaga mörkrumsstraffet ur instruktionen för fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten.

Utskottet, som vid behandlingen af motionen ansett det vara af vikt inhämta kungl. fängvårdsstyrelsens yttrande rörande det af motionären framställda förslag, har från styrelsen emottagit ett utlåtande i ämnet (se Bilagan).

Den nu ifrågavarande straffformen, inneslutning i mörk cell, torde i sin egenskap af kroppsstraff vara förenad med de brister, som, enligt hvad allmänt erkänts, vidlåda detta slag af straff. Från medicinskt håll har framhållits, att mörkcellsstraffet på en hel del individer verkar psykiskt nedbrytande och medför, att latent sinnessjukdom *kan* bringas till utbrott. Detta straff kan således medföra icke blott ett öfvergående ondt, utan ock ett för framtiden stadigvarande lidande.

Den fara för fångarnes hälsa, som sålunda är förknippad med mörkcellsstraffets användande, kan i viss mån anses mildrad genom bestämmelsen i instruktionen för fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten, att fånge icke må inneslutas i mörk cell utan att läkarens förklaring inhämtats att hinder härför med hänsyn till fångens hälsotillstånd ej möter. Den uppgift, som denna föreskrift lägger på läkaren, är emellertid, enligt fackmäns utsago, synnerligen vansklig, då det ofta, trots de allra noggrannaste undersökningar, kan vara omöjligt att på förhand afgöra, i hur hög grad den ena eller andra individen äger nödig motståndskraft mot ett hälsovidrigt straff. En fängseläkare, hvilken afgifvit utlåtande öfver det vid 1906 års riksdag framlagda förslag angående skärpning af vissa frihets-

straff, har i sitt utlåtande framhållit, huru dessa straffskärpningar måste anses särskildt hälsovådliga just för den kategori af människor, som företrädesvis befolka våra fängelser, då det härvidlag i mycket stor utsträckning är fråga om personer, som på grund af umbäranden, dryckenskap och oregelbundet lefnadssätt äro i hög grad nedbrutna, och en stor del af dem därtill äro i andligt hänseende mer eller mindre defekta eller på annat sätt abnorma. Endast en mycket stor nödvändighet kan därför enligt utskottets förmenande försvara bibehållandet af denna form för bestraffning, som icke synes utskottet stå väl öfverens med berättigade fordringar på en human lagstiftning.

Utskottet vill särskildt betona, att kungl. fängvårdsstyrelsen i sitt ofvannämnda utlåtande förklarat, att borttagande af nu ifrågavarande slag af bestraffning skulle kunna från disciplinär synpunkt låta sig genomföra, om än enligt styrelsens förmenande en dylik åtgärd komme att medföra en kännbar förlust af praktiska utvägar för ordningens upprätthållande inom fängvårdsanstalterna. Utskottet är fullt ense med styrelsen i fråga om nödvändigheten af att disciplinen upprätthålles vid våra fängelser, men anser utskottet, att denna disciplin säkerligen skulle kunna upprätthållas, äfven om mörkcellsstraffet borttoges. Fängvårdsmyndigheterna hafva nämligen enligt gällande författning och praxis till sitt förfogande äfven andra korrektionsåtgärder för disciplinens effektiva bevarande. Sådana medel äro bl. a. prygelstraffet, hårdt nattläger och inneslutning i isoleringscell. Hvad den förstnämnda af dessa straffarter beträffar, torde dock dess förmenta nytta kunna starkt ifrågasättas. Denna straffarts tillämpning inom fängelserna är numera, enligt hvad utskottet inhämtat, synnerligen ringa. Utskottet anser ock, att detta straff står i strid mot fordringarna på en human lagstiftning å straffrättens område. Däremot äro, enligt utskottets förmenande, de tvenne sistnämnda straffarterna synnerligen effektiva, samtidigt som de äga förmånen af att ej innebära en så onödig brutalitet som prygelstraffet eller en sådan risk för den straffades själsliga hälsa, som mörkcellsstraffet kan innebära. Utskottet vill äfven framhålla, att mörkcellsstraffet under senare tider användts i synnerligen ringa utsträckning och att dess borttagande därför ej torde vara förenadt med större olägenheter.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes ur instruktionen för fängvårdsstyrelsen och

fångvårdsstaten borttaga bestämmelsen om fånges inneslutning i mörk cell.

Stockholm den 26 april 1912.

Å utskottets vägnar:

G. F. LUNDGREN.

Reservation

af herrar *Westman*, *Mörtsell* och *Larsson* i Bondarfve, hvilka anført: På grund af hvad kungl. fångvårdsstyrelsen i ärendet yttrat, och då enligt vår mening tillräckliga skäl ej föreligga för borttagandet af inneslutning i mörk cell såsom extra judiciell bestraffning för fångar, så mycket mindre som denna straffart förekommer såväl i allmänna strafflagen som i strafflagen för krigsmakten, hafva vi ansett, att utskottet bort föreslå, att den ifrågavarande motionen icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd.

Bilaga.

Till Riksdagens Andra kammarens andra tillfälliga utskott.

I anledning af en inom Riksdagens andra kammare väckt motion, nr 187, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur nådiga instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten af bestämmelsen om inneslutning i mörk cell har Kungl. Maj:t under den 15 dennes anbefallt fångvårdsstyrelsen att till Eder afgifva begärdt yttrande, huruvida styrelsen hade något att erinra mot de af motionären föreslagna ändringar i nämnda instruktion.

Med föranledande häraf får styrelsen anföra följande:

Motionären har till stöd för sin hemställan hänvisat till motiv, som anförts i motion nr 186 om borttagande ur strafflagen och strafflagen för krigsmakten af straffformen inneslutning i mörkt enrum. I sistnämnda motion har motionären, under erinran om den framställning Riksdagens justitieombudsman i skrivelser till Kungl. Maj:t den 20 april och den 30 september 1911 gjort rörande sådant tillägg till bestämmelsen om inneslutning i mörk cell såsom extra judiciellt straff för fångar, att dylik bestraffning icke måtte pågå mera än tre dagar i följd, hän-

fört sig till ett i denna fråga afgifvet utlåtande af t. f. öfverläkaren Harald Fröderström, hvarjämte motionären framhållit att mörk cell verkade högst olika på olika individer samt innebure en allvarlig hälsofara för dem, som därpå drabbades.

Doktor Fröderström yttrar i sitt återopade utlåtande bland annat, att erfarenheten synes tala för att friska och normalt motståndskraftiga individer i regel uthärda det gängse mörkcellstraffet utan att därpå taga bestående skada, samt att han icke ägde kännedom om något fall af psykisk eller annan rubbning, framkalladt genom mörkcellstraff inom fängelserna, men dock funne sannolikt, att en dylik straffform, tillämpad under åtta eller flera dagar *utan afbrott*, måste i ännu högre grad än det gamla vatten- och brödstraffet vara vådlig för den fängslades psykiska hälsa. Vid sidan af detta uttalande må här anföras ett af fångvårdsstyrelsen i anledning af justitieombudsmannens ofvanberörda skrifvelse till Kungl. Maj:t den 20 april 1911 inhämtadt yttrande af styrelsens biträdande läkare, professoren J. E. Johansson, hvilken efter samråd med specialister å ögonsjukdomarnas och hygienens område intygat, att något fall ej vore af dem känt, då permanent skada i följd af vistelse i mörkt rum under ifrågavarande tid uppkommit, om ock denna straffform, såsom hvarje annan, naturligtvis kunde utöfva en allmänt försvagande verkan.

Sedermera har genom Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 10 november 1911 sådan ändring vidtagits i 51 § af nådiga instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten den 16 december 1910, att, där inneslutning i mörk cell ålagts för längre tid än tre dagar, efter hvar tredje dag afbrott i bestraffningen skall ske under en dag. Då tillika finnes stadgadt, att sådant straff ej må tillämpas utan att läkarens förklaring inhämtats, att hinder därför med hänsyn till fångens hälsotillstånd ej möter, synas nödiga garantier vara för handen, att denna form af extra judiciell bestraffning icke skall medföra någon verklig hälsofara för de fångar, som därmed tillrättavisas.

För fångvårdsstyrelsen är icke något fall känt, då framtida men följt af mörkcellstraffet. Om likväl kunde tänkas inträffa, att, såsom doktor Fröderström anför, befintliga, men dolda sjukdomsanslag framkallas genom det ådömda straffets beskaffenhet, gäller tydligen detsamma om hvarje straffart. Ett långvarigt frihetsstraff kan utöfva en försvagande inverkan såväl i fysiskt som psykiskt afseende. Särskildt gäller detta om cellstraffet. Men frihetsstraffen lära ej för denna möjlighet skull kunna undvaras i straffsystemet, och inneslutningen i cell måste i allt fall såsom regel, åtminstone vid kortare tids straff, anses innebära öfvervägande förmåner. Fängesläkaren har att iakttaga frihetsstraffets och det vanliga cellstraffets inverkan å den straffades hälsotillstånd och att föreslå nödiga modifikationer. Så ock i fråga om inneslutning i mörk cell, äfvensom beträffande öfriga extra judiciella straffmedel, som stå fångvården till buds. Också dessa sistnämnda: förlust af sysselsättning, hårdt nattläger och prygel verka högst olika på olika individer och kunna alltid i någon mån vara skadliga för den straffades andliga eller kroppsliga hälsa.

I underdånig skrifvelse den 4 maj 1911 har styrelsen i föreliggande fråga uttalat, att inom ett fängelse måste först och främst, framför allt annat, disciplinen upprätthållas, äfven om de medel, som hertill äro nödvändiga, kunde för en eller annan utomstående te sig inhumana. Också har Justitieombudsmannen i

sin af motionären åberopade framställning förklarar sig till fullo inse fängelse-disciplinens vikt och i sammanhang därmed betonat, att den gjorda framställningen icke afsåge borttagande af bestämmelserna om rätt för vederbörande att under åtta dagar innesluta fånge i mörk cell.

Om mörkcellstraffet utginge, funnes för fånges tillrättavisande ej andra medel att använda än de ofvan omnämnda: förlust af sysselsättning eller hårdt natt-läger, hvilka å somliga förhärdade individer dock äro tämligen overksamman, samt i svåraste fall prygel. Sistnämnda straffart tillgripes för närvarande mycket sällan, nämligen då till och med inneslutning i mörk cell under åtta dagar anses för ringa. Fara vore för handen, sedan sistnämnda mellanstraff bortfallit, att man nödgades i större utsträckning anlita prygelbestrafningen, i sitt slag vida inhumanare än mörk cell. Eller ock skulle en fängelsedirektör, för att undvika denna sista utväg, i sina bedömanden att upprätthålla lugnet inom anstalten och värja bevakningen mot vildsinta och oregerliga fångar kunna föranledas att personligen ingripa på ett sätt, som ej vore för fångvården gagneligt.

Till upplysning om den utsträckning, i hvilken inneslutning i mörk cell under senare år förekommit, meddelas följande tabell:

år 1901	21 fall	år 1907	5 fall
» 1902	29 »	» 1908	4 »
» 1903	20 »	» 1909	10 »
» 1904	19 »	» 1910	6 »
» 1905	16 »	» 1911	5 »
» 1906	11 »		

Ehuru ifrågavarande strafform således haft en ganska ringa användning, synnerligast under sista åren, har dess tillvaro dock, såsom ofvan erinrats, en väsentlig betydelse för upprätthållande af ordning och diciplin inom fångvårdsanstalterna, hvilkas tjänstemän på grund af sitt relativa fåtal väl äro i behof af de maktmedel, som effektiva strafformer innebära.

Med anslutning till hvad sålunda anförts får styrelsen såsom sin mening i ärendet uttala, att, om än borttagandet af bestämmelsen om inneslutning i mörk cell såsom extra judiciell bestraffning för fångar skulle kunna från disciplinär synpunkt låta sig genomföra, en dylik åtgärd dock komme att medföra en kändbar förlust af praktiska utvägar för ordningens upprätthållande inom fångvårdsanstalterna. Stockholm den 18 mars 1912.

Viktor Almquist.

Joh. Robbert.

N. Sandell.

A. Lundqvist.